

Історико-політичні проблеми сучасного світу:
Збірник наукових статей. – Чернівці:
Чернівецький національний університет,
2023. – Т. 47. – С. 219-227
DOI: 10.31861/mhpi2023.47.219-227

Modern Historical and Political Issues:
Journal in Historical & Political Sciences. – Chernivtsi:
Chernivtsi National University,
2023. – Volume. 47. – pp. 219-227
DOI: 10.31861/mhpi2023.47.219-227

УДК 323:008]:[351.746:007](477)

© Світлана Константиюк¹

Державна культурна політика як елемент національної політики безпеки: досвід України (2014-2022 рр.)

Стаття присвячена визначенню ролі та місця державної культурної політики в системі національної безпеки в контексті українського післяреволюційного досвіду. Орієнтуючись на аналіз сучасного розуміння державного культурного регулювання в безпековій площині, наголошується на багатоаспектності та багатовимірності культурного ресурсу в захисті інтересів держави та суспільства. Війна РФ проти України, яка характеризується інтенсифікацією інформаційно-ідеологічної складової та включає в себе культурну та ментальну війну, зумовлює актуалізацію питання захисту культурного простору держави як в доктринальній так і в практичній площині. З огляду на це, в статті розглядається місце державної культурної політики в основних безпекових документах України та роль державних інституцій в сфері культури. В дослідженні особливої уваги приділяється також аналізу сучасного стану «м'якої сили» України в контексті російсько-української війни. В статті робиться спроба виокремити основні виклики та невирішені проблеми сучасної державної культурної політики в рамках захисту безпекових інтересів української держави та суспільства, а також пропонуються ключові механізми їх вирішення та подолання.

Ключові слова: національна безпека, культурна політика, м'яка сила, Україна, безпекові загрози.

State Cultural Policy as an Element of National Security Policy: Experience of Ukraine in 2014-2022

The article is devoted to determining the role and place of state cultural policy in the national security system in the context of the Ukrainian post-revolutionary experience. The analysis of the modern understanding of state cultural regulation in the security sphere demonstrates the multifaceted and multidimensional nature of the cultural resource in protecting the interests of the state and society. The historical conditions in which Ukraine found itself, of course, pose a challenge in building the doctrinal and practical principles of national security, require flexibility and timeliness in response to new threats and challenges. Nevertheless, the search for points of contact between the cultural and security policy of the state, both in the supporting legal documents and in the development of specific mechanisms, remains an open question. The article emphasizes that an adequate and effective cultural policy is one of the foundations of the consolidation of society, the reconciliation of conflicting population groups, and the restoration of dialogue at the national level. The importance of cultural policy is also indicated in the context of the destructive influence of globalization processes on the preservation and development of national culture.

Russia's war against Ukraine, which is characterized by the intensification of the informational and ideological component and the use of cultural and mental aggression, leads to the actualization of the issue of protecting the state's cultural space. With this in mind, the article deals with the determining of the place of the state cultural policy in the main security documents of Ukraine and the role of the main state institutions in the field of culture. The article pays special attention to the analysis of modern Ukrainian soft power in the conditions of the Russian-Ukrainian war, which made it possible to see its main advantages and also suggest ways to strengthen it. The study also attempts to single out the main challenges and unresolved problems of the state cultural policy within the framework of

¹ Аспірантка кафедри міжнародних відносин та суспільних комунікацій Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича, Україна. E-mail: konstantyniuk.svitlana@chnu.edu.ua.

protecting the security interests of the Ukrainian state and society, and also suggests key mechanisms for solving and overcoming them.

Keywords: national security, cultural policy, soft power, Ukraine, security threats.

Постановка наукової проблеми та її значення. В період екзистинційної загрози державності питання створення продуманої та ефективної системи безпеки є найбільш пріоритетними. Історичні умови, в яких опинилась Україна, безумовно, кидають виклик у побудові доктринальних та практичних засад національної безпеки, вимагають гнучкості та вчасності у відповіді на нові загрози та виклики. Разом з тим, гібридний характер війни, яку з 2014-го року веде РФ проти України, а саме наявність інформаційної, культурної, ментальної війни та війни нарративів, виявляє значні прогалини в доктрині національної безпеки України. Таким чином, постає питання адекватного вироблення механізмів протидії таким зовнішнім деструктивним впливам. Важко сперечатись з тим, що культура як націєтворчий чинник, є фундаментом життєдіяльності суспільства, ключовим елементом його самоідентифікації, а отже і цементуючим фактором суспільства, умовою його сталого розвитку. Тому, неабиякого інтересу викликає питання ролі державної культурної політики як однієї з ключових у сфері захисту національних інтересів. Рудиментарне ставлення до культурної політики як такої, яка була успадкована Україною з радянських часів, зумовила атмосферу недовіри до культурної політики, як такої, що може не тільки забезпечувати гармонійний розвиток суспільства, а і грати визначальну роль у вирішенні безпекових викликів держави. З 2014-го року відбувається поступовий процес народження нової інфраструктури культурної політики України. Та все ж, відкритим питанням залишається пошук точок дотиків між культурною та безпековою політикою держави як в опорних нормативно-правових документах, так і в розробці конкретних механізмів. Геноцидальний характер війни проти України сьогодні, складовою якого і культурний геноцид, є основним аргументом в користь подальшого всестороннього аналізу підходів та методів щодо захисту держави через призму культурної політики.

Аналіз останніх джерел та публікацій. Безумовно, культура з точки зору ресурсу у досягненні певних державних цілей є складним об'єктом для дослідження та вивчення, адже вона рідко піддається кількісному аналізу, є динамічним явищем, її розуміння вимагає міждисциплінарного підходу, а оцінити результати та ефективність тої чи іншої державної культурної політики можна тільки з плином часу. Концептуальному осмисленню ролі культури як одного з фундаментів системи національної безпеки присвячене дослідження Женевського центру політики безпеки «Культура: недооцінений елемент у політиці безпеки»² та робота А. Пашича «Культура, ідентичність та безпека: огляд»³. Під час аналізу нормативно-правової бази для дослідження варто виділити такі документи: Стратегію національної безпеки України⁴, Закон України «Про основи національної безпеки України»⁵. Важливим елементом дослідження в даному контексті є і Стратегія Українського культурного фонду на 2019-2022 рр.⁶ В українському науковому співтоваристві після початку Революції Гідності питання ролі культури як безпекового аспекту набуло особливого пріоритету. Що стосується вітчизняного наукового доробку, то значної уваги заслуговує аналіз функцій та змісту державної культурної політики в контексті російсько-української війни таких вітчизняних дослідників як Т. Сабельникової, В. Малімона, М.Чеховської, В. Шлапаченка, В. Денисенка, С. Громенка. Проблемні аспекти формування державної культурної політики комплексно проаналізовано в аналітичній записці Національно-

² Roth Hans J., 2015. *Culture: An Underrated Element in Security Policy*. The Geneva Centre for Security Policy, Geneva Papers, pp. 9-17.

³ Pasic A., 1998. *Culture, Identity, and Security: An Overview*. Rockefeller Brothers Fund, INC., New York, pp. 4-26.

⁴ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 р. «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015. Верховна Рада України. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> - Text [Дата звернення 26 Лютого 2023].

⁵ Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 № 964-IV. База даних «Законодавство України»/ Верховна Рада України. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15> - Text [Дата звернення 26 Лютого 2023].

⁶ Культура та креативність для порозуміння та розвитку. Стратегія Українського культурного фонду на 2019-2022 роки. Український культурний фонд, с. 12-18.

го інституту стратегічних досліджень «Пріоритетні напрями розвитку державної культурної політики в системі національної безпеки»⁷.

Метою статті є аналіз ролі, місця та значення державної культурної політики в системі національної безпеки України через призму російсько-української війни. З огляду на поставлену мету виникає ряд наступних завдань: визначити потенціал державної культурної політики як складової системи національної безпеки в умовах війни; дослідити зміст державної культурної політики України у період з 2014 по 2022 р. через призму безпекових інтересів; надати оцінку ефективності діяльності державної культурної політики України в умовах сучасних викликів та загроз; визначити можливості покращення державної культурної політики як невід'ємної складової національної політики безпеки.

Виклад основного матеріалу. В контексті українських подій 2014-го року, з різкою зміною вектору в зовнішній політиці та початком збройної агресії РФ, неабиякого інтересу викликають питання переосмислення культури, як ідентифікаційного та консолідуючого фактору в суспільстві з одного боку, з іншого – ролі культури, як ресурсу у формуванні політики національної безпеки. В даному контексті, виникає питання спроможності держави щодо ефективної та адекватної культурної політики, яку слід визначити як «...цілісний комплекс державно-управлінських заходів і засобів імперативного та диспозитивного впливу на всю сукупність відносин, об'єктом яких виступає культура»⁸. З огляду на те, що культурну безпеку слід розглядати як елемент гуманітарної безпеки, виникає необхідність розкрити це поняття. Український дослідник В. Пироженко пропонує розглядати гуманітарну безпеку як напрям політики безпеки, який усуває небезпеки в гуманітарній сфері, тобто небезпеки спричинені несприятливими з погляду національних інтересів та завдань держави мотиваціями, намірами та діями світоглядно-ціннісного походження⁹.

Зрозуміло, що в Україні з 2014-го року настає історично вимушений етап переоцінки регулювання державного культурного сектору. Основним питанням, яке виникає є не тільки витіснення російського культурного продукту, дискредетації джерел поширення ідеї російської ідеології, а й більш ресурснозатратна задача – формування нової інфраструктури державної культурної політики, сприяння створенню привабливого україномовного та необхідного ідейноспрямованого продукту. Останнє завдання є надважким з огляду на тенденції ігнорування такої потреби до початку збройної агресії.

У країнах, які розвиваються, доволі часто питання формування якісної культурної політики залишається недооціненим і досвід України не є винятком. Дореволюційні реалії з питань культурної політики держави на інституційному, нормативно-правовому, практичному рівнях є доволі невтішними. Неефективність Міністерства культури у задіянні та підтримці культурного ресурсу України, відсутність ефективних та діючих програмних та стратегічних документів щодо реалізації та розвитку культурного потенціалу держави, роботи з історичним та мистецьким надбанням України, безініціативність у створенні дискусійних платформ щодо виявлення та вирішення гострих ціннісно-культурних проблем українського суспільства, некомпетентність Міністерства культури та дотичних йому інституцій у питанні репрезентації України в глобальному культурному просторі, а також корупційний чинник спричинила недовіру народу та представників культури та мистецтва до влади. Важко не погодитись з твердженням, що важливими передумовами вторгнення РФ в Україну з метою подальшої окупації та інтеграції частини східних територій України та Криму були: відсутність чіткосформульованої національної ідеї, низький рівень української культурної приступності на в подальшому окупованих територіях, недостатній рівень артикуляції українського культурного продукту, відсутність консенсусу у світоглядному, мовному, політичному питанні, невизначеність у зовнішньополітичних поглядах населення, тощо. Можна вважати, що першопричиною вищеперелічених проблем до

⁷ «Пріоритетні напрями розвитку державної культурної політики в системі національної безпеки», 2016. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. Доступно: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/prioritetni-napryami-rozvitku-derzhavnoi-kulturnoi-politiki-v> [Дата звернення 25 Лютого 2023].

⁸ Червякова О., 2017. Інституційна складова механізму державного управління у сфері культури. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва*, № 2'2017, с.17.

⁹ Пироженко О., 2005. Гуманітарна складова національної безпеки: предмет дослідження та коло основних проблем. *Стратегічна панорама*, № 2, с. 33.

2014-го року у сфері державної культурної політики було пострадянське рудиментарне ставлення до культурної сфери як самодостатнього, необхідного аспекту сталого розвитку держави. Перелічені проблеми державної культурної політики з точки зору безпекових інтересів держави є основою для розуміння передумов формування нових підходів культурної політики України післяреволюційного часу.

В контексті теми дослідження, особливої уваги слід приділити місцю та ролі державної культурної політики в основних безпекових документах України. В Стратегії національної безпеки України¹⁰ 2015-го року, як опорного документу в сфері політики національної безпеки ролі культурної політики приділяється мало уваги. В ній «гуманітарна сфера» не представлена як концептуально важлива складова захисту національних інтересів держави, що показує відсутність розуміння реальних викликів та загроз українській державності, а також відсутність комплексного підходу у розробці стратегії безпеки. Основними проблемами, які Стратегія намагається вирішити, є: захист національних цінностей, визначених Конституцією та законами України, захист прав та свобод людини, підтримка гуманітарного розвитку, захист національних інтересів в гуманітарній сфері¹¹.

Натомість у Законі України «Про основи національної безпеки України»¹² хоч і конкретизується вагомість захисту духовних, матеріальних та інтелектуальних цінностей народу як національних інтересів держави, все ж винесення культурного аспекту, як елементу національної безпеки недооцінюється. На нашу думку, в тих історичних реаліях, в яких Україна перебуває з 2014-го року, динамічним розвитком різних методів, механізмів та каналів загроз, нехтування культурними аспектами у таких важливих документах є вкрай деструктивним. Так, наприклад, О.Резнікова в статті «Розробка стратегії національної безпеки з урахуванням принципів національної стійкості»¹³ доводить, що з огляду на різноманітність гібридних загроз у безпекові документи держави слід інтегрувати концепцію національної стійкості, яка дозволить набуті системі національної безпеки «синергетичного ефекту у вигляді набуття системою нових властивостей»¹⁴. Це можливо тільки з використанням комплексного підходу до формування стратегічно важливих безпекових документів, в яких чинник захисту української культури має бути якісно врахований.

В рамках розгляду даного питання не можна оминати розгляду важливого стратегічного документу, який декларує визнання вчинення РФ культурного геноциду в Україні, а саме постанову «Про заяву Верховної Ради України «Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні»¹⁵. В постанові чітко окреслені основні аспекти, форми та методології вчинення культурного геноциду. Важливість даного документу полягає в тому, що він уособлює собою одну з відправних точок подальшої стратегії державної культурної політики, на нормативному рівні створює прецедент для розробки подальших кроків у подоланні наслідків геноцидної політики, яка була використана РФ.

Зрозуміло, що після Революції Гідності, анексії Криму та початку російсько-української війни природною реакцією українського суспільства стало відновлення культурного фронту, що небезпідставно вплинуло на докорінні зміни в державній культурній політиці з точки зору практичної площини. Природа такого культурного всплеску очевидна, адже «де небезпека, там росте те, що рятує»¹⁶. Поява Асамблеї культурних діячів та ініціатив Культура-2025, яка являла

¹⁰ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 р. «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015. Верховна Рада України. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> - Text [Дата звернення 26 Лютого 2023].

¹¹ Там само.

¹² Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 № 964-IV. База даних «Законодавство України»/ Верховна Рада України. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15> - Text [Дата звернення 26 Лютого 2023].

¹³ Резнікова О., 2018. Розробка стратегії національної безпеки з урахуванням принципів національної стійкості. *Стратегічна панорама*, 2'2018, с. 10.

¹⁴ Там само, с. 10.

¹⁵ Бакальчук В., 2022. *Культурний геноцид як складова частина міжнародного злочину РФ в Україні*. Національний інститут стратегічних досліджень. Доступно: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/kulturnyy-henotsyd-yak-skladova-chastyna-mizhnarodnoho-zlochynu-rf-v> [Дата звернення 21 Лютого 2023].

¹⁶ *The War in Ukraine Is the True Culture War*, 2022. The New York Times: Critic's Notebook. Available from:

собою якісне єднання українських діячів в сфері культури, зумовила необхідність реформування Міністерства культури, створення її якісної та ефективної стратегії на основі проаналізованих проблем та викликів, створення на його основі спеціалізованих культурних агенцій, кадрові зміни в управлінні культурною політикою. Не дивлячись на масштаб поставлених цілей, все ж можна говорити і про ряд позитивних результатів, які пройшли перевірку на час¹⁷.

Так, створення Українського культурного фонду (УКФ) спричинили якісні зміни у взаємодії представників та представниць культурної сфери та держави, посприяли децентралізованому поширенню культурних проєктів в країні та за рахунок системи конкурсного відбору покращили якість культурних ініціатив. Безпекові нарративи у Стратегії Українського культурного фонду на 2019-2022 роки¹⁸ можна простежити у деяких стратегічних цілях фонду: сприяння розвитку українського суспільства завдяки культурним ініціативам (слід підкреслити, що розвиток – є одним із умов безпеки суспільства та особи), імплементація української культури в глобальний контекст (що є фундаментом «м'якої сили» України, зокрема через поширення українських цінностей, ознайомлення глобальної аудиторії з українським культурним надбанням, поширенням української масової культури тощо)¹⁹.

Великим досягненням державної культурної політики також стає набуття видимості таких інституцій як Держкіно та Довженко центр, Український інститут книги, Український інститут національної пам'яті, які безпосередньо підпорядковуються Міністерству культури та інформаційної політики. Слід зазначити, що інституційний вимір державної культурної політики України сьогодні являє собою доволі складну розгалужену структуру державних установ, проте, характеризується слабким рівнем координації та взаємодії²⁰.

Одним з найважливіших досягнень в українській культурній площині, безумовно, є також перші кроки до створення єдиного мовного простору, що є фундаментом національної ідентифікації²¹. Тривала боротьба за виключність української мови в межах української держави була, безумовно, небезпричинною з огляду на зовнішньополітичні інтереси північного сусіда та недалекоглядність українського правління щодо питань захисту національних інтересів. Не дивлячись на недостатність такого кроку як мовний закон у системі національної безпеки, все ж відхилення проєкту двомовності України є імперативом соціально-політичної стабільності держави. Так, історик С.Ліпсет стверджує, що історичні приклади двомовних суспільств є вкрай деструктивними, адже безупинно призводять до кризи національної ідентичності, конфліктів на політичному рівні, вимог етнічних меншин до сепарації, тощо²².

Разом з тим, проблемним питанням до сих пір залишається: контроль за дотриманням мовного закону на всіх рівнях; ігнорування важливості мовного аспекту у безпекових нормативно-правових актах після початку війни (в базових безпекових документах України захист української мови як пріоритетного завдання не зазначається). Таким чином, можна констатувати, що мовне питання до сих пір не втрачає актуальності зокрема через проблеми її артикуляції в публічному просторі, відсутності реальнодіючих інструментів популяризації української мови та розробки механізмів примусу та заохочення її використання особливо серед апологетів ідеї двомовного суспільства.

Окремої уваги до себе намагнічує питання використання культурного ресурсу в творенні «м'якої сили» держави, що є одним з основних умов намагнічування уваги та інтересу глобального суспільства до країни, тим самим створюючи її цінність на міжнародній арені. Важко не погодитись з тим, що завоювання симпатій в глобальному просторі є не тільки основою пре-

<https://www.nytimes.com/2022/07/15/arts/design/ukraine-war-culture-art-history.html?auth=login-google1tap&login=google1tap> [Accessed 6 March 2023].

¹⁷ Ботанова К., 2019. *Культурна політика останньої декади: як жити з постійно відкритим вікном можливостей*. Л.В.уа. Доступно: https://lb.ua/culture/2019/12/23/445542_kulturna_politika_ostanno.html [Дата звернення 23 Лютого 2023].

¹⁸ *Культура та креативність для порозуміння та розвитку. Стратегія Українського культурного фонду на 2019-2022 роки*. Український культурний фонд, с.15.

¹⁹ Там само, с. 15.

²⁰ Червякова О., 2017. Вказ. пр., с. 22.

²¹ Чеховська М., Шлапаченко В., 2018. Мова як чинник національної безпеки. *Держава та регіони*, №3, с. 40-41.

²² Там само, с. 41.

стижності будь-якої держави, її визнання, а й гарантом комплексної підтримки в час кризових ситуацій, перевагою у веденні інформаційної війни, а й як наслідок – подолання комплексу меншовартості, нормалізації психо-емоційних кондицій суспільства. Тобто, йдеться про необхідність набуття знаково-символічної вагомості України в глобальному культурному просторі. В аналітичній записці НІСД «Приоритетні напрями розвитку державної культурної політики в системі національної безпеки» 2016-го р., вказується на те, що «м'яка сила» є ключем як до протиборства на культурному фронті і побудови кращого іміджу держави, так і вагомим ресурсом у роботі з наслідками військових конфліктів, зокрема і в роботі з постраждалим населенням²³. Опираючись на аналіз доктрин «м'якої сили» розвинутих країн в даній аналітичній записці наголошується на необхідності створення нової української гуманітарної інституції, основною метою якої буде поширення національної культури та цінностей за межами держави (за прикладом Інституту Goethe, Британської Ради, Інституту Конфуція, Інституту Сервантеса). Такою інституцією є Український інститут, який заснований Урядом України в 2019 р. та належить до сфери управління Міністерства закордонних справ²⁴. Основною місією в Стратегії Українського інституту на 2020-2024 рр. визначено «зміцнення міжнародної і внутрішньої суб'єктності України засобами культурної дипломатії»²⁵. Все ж, слід зазначити, що Український Інститут все ще перебуває на стадії свого розвитку та потребує всебічної підтримки держави задля реалізації свого потенціалу та виконання передбачених стратегічних цілей.

В контексті аналізу «м'якої сили» України в період з 2014 по 2021 рр. слід констатувати, що рівень артикуляції українського нарративу за межами України є вкрай незадовільним. Про це свідчать зокрема результати дослідження Інституту світової політики 2015 р. «Що думають в ЄС про Україну?»²⁶, в якому вказується на переважанні негативних асоціацій у громадян ЄС про Україну, а саме асоціації з війною, РФ та бідністю. Комплексна серія досліджень Українського Інституту в 2020-му р. щодо сприйняття України в Німеччині, Франції, Польщі, Угорщині, Японії та Туреччині продемонструвала загальну тенденцію відсутності знань та уявлень у представників іноземної аудиторії про культуру України та подекуди чітких орієнтирів між російським та українським культурним надбанням, попри попит та зацікавленість до України²⁷. Разом з тим, певні зрушення у баченні світовою аудиторією України були продиктовані історичними умовами – повномасштабною війною РФ, що зі свого боку зумовило вимушений перегляд знаково-символічного місця України на культурній мапі світу. Так, Україна динамічно нарощує «м'яку силу», про що свідчать дані «Global Soft Power Index» за 2022-2023 роки (відсоток «м'якої сили» за рік збільшився на 10 %, також Україна потрапила в список 20-ти найвпливовіших країн світу)²⁸. Та слід враховувати і фактор недовговічності залежності українського іміджу від тих умов в яких вона перебуває. На нашу думку, образ України під час повномасштабної війни слід підкріплювати системним поширенням національного культурного продукту, що допоможе не втратити зайняті позиції у рівні зацікавленості світовою спільнотою.

Безумовно, не применшуючи значення фундаментальних зрушень у сфері культурної політики України, все ж, слід констатувати ряд кричущих невирішених проблем у побудові ефективної державної культурної політики. На думку Малімона В.І. станом на 2019-ий рік такими є: високий рівень політичних спекуляцій у питаннях важливих рішень у сфері культури, відсутність чіткого нормативно-правового забезпечення у культурній галузі, несистемне дер-

²³ «Приоритетні напрями розвитку державної культурної політики в системі національної безпеки», 2016. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. Доступно: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/prioritetni-napryami-rozvitku-derzhavnoi-kulturnoi-politiki-v> [Дата звернення 25 Лютого 2023].

²⁴ Стратегія Українського інституту на 2020-2023 роки. Український інститут, 25.06.2020. Доступно: <https://ui.org.ua/wp-content/uploads/2022/01/strategy-ukrainian-institute-3.pdf> [Дата звернення 21 березня 2023].

²⁵ Там само.

²⁶ Що думають в ЄС про Україну?, 2015. Центр міжнародної безпеки та партнерства, ISPC. Доступно: <https://www.ispc.org.ua/archives/1767> [Дата звернення 3 березня 2023].

²⁷ Серія досліджень сприйняття України та української культури за кордоном. Український інститут, 2020-2022. Доступно: <https://ui.org.ua/sectors/research-on-ukraine-abroad/> [Дата звернення 2 березня Лютого 2023].

²⁸ Global Soft Power Index. *The world's most comprehensive research study on perceptions of nation brands*. Brand Finance. Available from: <https://brandirectory.com/softpower/> [Accessed 3 March 2023].

жавне управління, нерозуміння культури як чинника безпеки в нормативно-правовій базі, недооцінка культури як джерела цінностей та смислів, несприйняття збереження історичних пам'яток як пріоритетної задачі²⁹.

На нашу думку, актуалізації та критичного осмислення у питанні формування державної культурної політики як елементу політики національної безпеки вимагають наступні проблеми та виклики:

- формування та реалізація комплексної стратегії культурної дипломатії;
- сприяння створенню якісної масової культури українського зразка, яка була б привабливою для споживання українським суспільством та легко розкодовувалась у сприйнятті іноземним споживачем;
- розробка стратегій поширення національного культурного продукту;
- протидія насадженню чужорідних моделей та формул діалогу культур;
- подолання хронічної декларативності тих законодавчих актів, які регулюють культурний сектор держави;
- актуалізація ролі Міністерства освіти та науки України у створенні сучасних та інноваційних підходів національної освіти та виховання (просування національної ідеї модерної України, медіаосвіта, робота з історичною пам'яттю, розвиток критичного мислення у школах та ВНЗ, тощо);
- комплексна підтримка культурного ринку України, боротьба з монополізацією культурних індустрій;
- формування української доктрини «м'якої сили», створення Українського інституту як фронтмена української «м'якої сили»;
- чітке формування концепту української національної ідеї;
- відмова від копіювання іноземних концепцій ведення державної культурної політики (наприклад, британської моделі «витягнутої руки»), натомість формування власної моделі, яка буде опиратись на розумінні тих викликів та загроз, перед якими стоїть Україна;
- значне фінансування культурного сектору України, як важливого чинника подальшої модернізації України, розвитку громадянського суспільства, євроінтеграційних процесів;
- розробка стратегії культурної реінтеграції тих регіонів, які постраждали від окупації РФ.

Висновки. Під час творення концепції національної безпеки слід відмовлятися від застарілого та неактуального сприйняття культурного чинника як другорядного. Якщо брати до уваги те, що безпека держави суспільства та особи – це стан, що заперечує заподіяння їм шкоди (а отже йдеться не тільки про подолання наявних загроз, а й попередження потенційних), а культурна безпека – одна зі складових системи національної безпеки, то слід, по-перше, поглибити концептуальне розуміння культурної безпеки та, по-друге, розробити довготривалу, ефективну стратегію захисту інформаційного та культурного простору України, з огляду на комплекс та масштаб тих небезпек, які існують перед державою сьогодні.

Одними з найважливіших показників ефективності такої стратегії є, по-перше, врахування всіх можливих ресурсів культурного протистояння, по-друге, своєчасність такої стратегії на період ведення війни і після її закінчення, по-третє, врахування механізмів, які сприятимуть виконанню основних положень стратегії. Релятивізація питання культурної політики як однієї з основ національної безпеки не відповідає національним інтересам держави та є деструктивною не тільки в період війни, а й в перспективі для повоєнної України.

Підкріплення тих результатів, які Україна здобула у формуванні нової державної культурної політики, є необхідним для безпеки та подальшого розвитку українського суспільства та особи в ньому.

²⁹ Малімон В., 2019. Культурна безпека як важлива складова сталого розвитку та національної безпеки. *Молодий вчений*, № 5 (69), с. 310.

Список джерел

1. Бакальчук В., 2022. *Культурний геноцид як складова частина міжнародного злочину РФ в Україні*. Національний інститут стратегічних досліджень. Доступно: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/kulturnyy-henotsyd-yak-skladova-chastyna-mizhnarodno-zlochynu-rf-v> [Дата звернення 21 Лютого 2023].
2. Ботанова К., 2019. *Культурна політика останньої декади: як жити з постійно відкритим вікном можливостей*. L.V.ua. Доступно: https://lb.ua/culture/2019/12/23/445542_kulturna_politika_ostannoii.html [Дата звернення 23 Лютого 2023].
3. Культура та креативність для порозуміння та розвитку. Стратегія Українського культурного фонду на 2019-2022 роки. Український культурний фонд, с.12-18.
4. Малімон В., 2019. Культурна безпека як важлива складова сталого розвитку та національної безпеки. *Молодий вчений*, № 5 (69), с. 308-311.
5. Пироженко О., 2005. Гуманітарна складова національної безпеки: предмет дослідження та коло основних проблем. *Стратегічна панорама*, № 2, с. 27–35.
6. «*Пріоритетні напрями розвитку державної культурної політики в системі національної безпеки*», 2016. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. Доступно: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/prioritetni-napryami-rozvitku-derzhavnoi-kulturnoi-politiki-v> [Дата звернення 25 Лютого 2023].
7. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 № 964- IV. База даних “Законодавство України”/ Верховна Рада України. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15> - Текст [Дата звернення 26 Лютого 2023].
8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 р. “Про Стратегію національної безпеки України”: Указ Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015. Верховна Рада України. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> - Текст [Дата звернення 26 Лютого 2023].
9. Резнікова О., 2018. Розробка стратегії національної безпеки з урахуванням принципів національної стійкості. *Стратегічна панорама*, 2, с. 5-11.
10. Серія досліджень сприйняття України та української культури за кордоном. Український інститут, 2020-2022. Доступно: <https://ui.org.ua/sectors/research-on-ukraine-abroad/> [Дата звернення 2 березня Лютого 2023].
11. Стратегія Українського інституту на 2020-2023 роки. Український інститут, 25.06.2020. Доступно: <https://ui.org.ua/wp-content/uploads/2022/01/strategy-ukrainian-institute-3.pdf> [Дата звернення 21 березня 2023].
12. Червякова О., 2017. Інституційна складова механізму державного управління у сфері культури. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, № 2, с. 17-22.
13. Чеховська М., Шлапаченко В., 2018. Мова як чинник національної безпеки. *Держава та регіони*, №3, с. 40-41.
14. Що думають в ЄС про Україну?, 2015. Центр міжнародної безпеки та партнерства, ISPC. Доступно: <https://www.ispc.org.ua/archives/1767> [Дата звернення 3 березня 2023].
15. Global Soft Power Index. *The world's most comprehensive research study on perceptions of nation brands*. Brand Finance. Available from: <https://brandirectory.com/softpower/> [Accessed 3 March 2023].
16. Pasic A., 1998. *Culture, Identity, and Security: An Overview*. Rockefeller Brothers Fund, INC., New York, pp. 4-26.
17. Roth Hans J., 2015. *Culture: An Underrated Element in Security Policy*. The Geneva Centre for Security Policy, Geneva Papers, pp. 9-17.
18. *The War in Ukraine Is the True Culture War*, 2022. The New York Times: Critic's Notebook. Available from: <https://www.nytimes.com/2022/07/15/arts/design/ukraine-war-culture-art-history.html?auth=login-google1tap&login=google1tap> [Accessed 6 March 2023].

References

1. Bakalchuk V., 2022. Kulturnyi henotsyd yak skladova chastyna mizhnarodnoho zlochynu RF v Ukraini. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. Available from: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/kulturnyy-henotsyd-yak-skladova-chastyna-mizhnarodnoho-zlochynu-rf-v> [accessed 21 February 2023].
2. Botanova K., 2019. *Kulturna polityka ostannoï dekady: yak zhyty z postiino vidkrytym viknom mozhyvostei*. L.B.ua. Available at: https://lb.ua/culture/2019/12/23/445542_kulturna_politika_ostannoï.html [accessed 23 February 2023].
3. Kultura ta kreatyvnist dlia porozuminnia ta rozvytku. Stratehiia Ukrainskoho kulturnoho fondu na 2019-2022 roky. Ukrainyskyi kulturnyi fond, c.12-18.
4. Malimon V., 2019. Kulturna bezpeka yak vazhlyva skladova staloho rozvytku ta natsionalnoi bezpeky. *Molodyi vchenyi*, № 5 (69), c. 308-311.
5. Pyrozhenko O., 2005. Humanitarna skladova natsionalnoi bezpeky: predmet doslidzhennia ta kolo osnovnykh problem. *Stratehichna panorama*, № 2, c. 27–35.
6. «*Priorytetni napriamy rozvytku derzhavnoi kulturnoi polityky v systemi natsionalnoi bezpeky*», 2016. Analychna zapyska. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. Available from: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/priorytetni-napriamy-rozvitku-derzhavnoi-kulturnoi-politiki-v> [accessed 25 February 2023].
7. Pro osnovy natsionalnoi bezpeky Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 19.06.2003 № 964- IV. Baza danykh “Zakonodavstvo Ukrainy”/ Verkhovna Rada Ukrainy. Available from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15-Text> [accessed 26 February 2023].
8. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 6 travnia 2015 r. “Pro Stratehiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy”: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 26.05.2015 r. № 287/2015. Verkhovna Rada Ukrainy. Available from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015-Text> [accessed 26 February 2023].
9. Reznikova O., 2018. Rozrobka stratehii natsionalnoi bezpeky z urakhuvanniam pryntsyviv natsionalnoi stiikosti. *Stratehichna panorama*, 2’2018, c.5-11.
10. *Seriia doslidzhen spryiniattia Ukrainy ta ukrainskoi kultury za kordonom*. Ukrainyskyi instytut, 2020-2022. Available from: <https://ui.org.ua/sectors/research-on-ukraine-abroad/> [accessed 2 March 2023].
11. Stratehiia Ukrainskoho instytutu na 2020-2023 roky. Ukrainyskyi instytut, 25.06.2020. Available from: <https://ui.org.ua/wp-content/uploads/2022/01/strategy-ukrainian-institute-3.pdf> [accessed 21 March 2023].
12. Cherviakov O., 2017. Instytutsiina skladova mekhanizmu derzhavnoho upravlinnia u sferi kultury. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv*, № 2’2017, c.17.
13. Chekhovska M., Shlapachenko V., 2018. Mova yak chynnyk natsionalnoi bezpeky. *Derzhava ta rehiony*, №3, c.40-41.
14. Shcho dumaiut v YeS pro Ukrainu?, 2015. Tsentr mizhnarodnoi bezpeky ta partnerstva, ISPC. Available from: <https://www.ispc.org.ua/archives/1767> [accessed 3 March 2023].
15. Global Soft Power Index. *The world’s most comprehensive research study on perceptions of nation brands*. Brand Finance. Available from: <https://brandirectory.com/softpower/> [Accessed 3 March 2023].
16. Pasic A., 1998. *Culture, Identity, and Security: An Overview*. Rockefeller Brothers Fund, INC., New York, pp. 4-26.
17. Roth Hans J., 2015. *Culture: An Underrated Element in Security Policy*. The Geneva Centre for Security Policy, Geneva Papers, pp.9-17.
18. *The War in Ukraine Is the True Culture War*, 2022. The New York Times: Critic’s Notebook. Available from: <https://www.nytimes.com/2022/07/15/arts/design/ukraine-war-culture-art-history.html?auth=login-google1tap&login=google1tap> [Accessed 6 March 2023].